

Zoologické dny – skončil 52. ročník

Konference Zoologické dny se v r. 2023 konala poprvé pod záštitou předsedkyně Akademie věd České republiky prof. Evy Zažímalové. Paní předsedkyně záštitu převzala na žádost tradičního hlavního pořadatele Ústavu biologie obratlovců AV ČR (ÚBO AV ČR), který slaví 70. výročí od svého založení (bližší na str. LIII–LVI této Živy). Spolupořadatelem se kromě České zoologické společnosti v tomto roce stal Ústav botaniky a zoologie Přírodovědecké fakulty Masarykovy univerzity v Brně.

Toto největší setkání zoologů v České republice a na Slovensku se konalo od 9. do 10. února v prostorách Ekonomicko-správní fakulty MÚ po dvouleté pauze způsobené covidovými omezeními. Šlo o 52. ročník konference, které se účastní stovky studentů, vědců a dalších odborníků. Nejinak tomu bylo i nyní, kdy se přihlásilo 485 účastníků (z toho 194 studentů).

Konference byla zahájena předáním cen, které ÚBO AV ČR poprvé uděloval při příležitosti Zoologických dnů v Olomouci v r. 2020. Cenu Jana Zimy za významný

1 a 2 Zahájení Zoologických dnů na Ekonomicko-správní fakultě Masarykovy univerzity v Brně proběhlo 9. února 2023. Úvodní slovo měl i proděkan Přírodovědecké fakulty MU Jaromír Leichmann (uprostřed). Vlevo Michal Horský z Ústavu botaniky a zoologie PřF MU, vpravo Josef Bryja z Ústavu biologie obratlovců Akademie věd ČR, hlavního pořadatele konference

přínos k výzkumu biologie obratlovců pro mladé vědecké pracovníky (junior researcher) letos získal Peter Mikula z ÚBO AV ČR za výzkum v oblasti evoluční ekologie ptáků. Cenu Jiřího Gaislera za významný přínos v kategorii senior researcher obdržel Lukáš Kratochvíl z PřF Univerzity Karlovy za výzkumné a organizační aktivity v oblasti ekologické a evoluční biologie. Rovněž vystoupil s úvodní plenární přednáškou o determinaci pohlaví u obratlovců.

Následně zaznělo 160 přednášek v 24 sekcích a vystaveno bylo 118 posterů. Do pravidelné studentské soutěže, sponzoro-

vané časopisy Živa a Vesmír, Jihomoravským krajem, Nakladatelstvím Academia a firmou Megabooks, bylo zařazeno 51 přednášek a 58 posterů. Již poněkoličké byly uděleny i ceny za nejlepší přednášku a poster s entomologickou tematikou, které podporuje Česká společnost entomologická. Obdobně Česká společnost ornitologická ocenila nejlepší přednášku a poster o ptácích. Studentské prezentace posuzoval panel více než 170 hodnotitelů.

V podvečer prvního dne pak proběhl křest knihy Zvířata na silnicích (recenze vyšla v Živě 2023, 1: XLII–XLIII), kterou vydala Masarykova univerzita. Oba autoři, Michal Bíl z Centra dopravního výzkumu a Tomáš Bartonička z PřF MU, publikaci představili a kmotrem se stal ředitel ÚBO AV ČR Jan Zukal. Po přednášce k této problematice se účastníci přesunuli na raut, kde za hudebního doprovodu skupiny Bend yak pes probíhaly diskuze až do pozdních nočních hodin.

„Nejdůležitějším aspektem této akce je možnost neformálního setkání řady lidí, které spojuje zájem o výzkum zvířat. Během dvou dnů tak účastníci získají jedinečný přehled, co se u nás a v okolí v oboru děje a kam se třeba mohou ubírat jejich další pracovní kroky. Letošní ročník předčil naše očekávání. V Brně se po tříleté pauze sešel rekordní počet účastníků. Máme velkou radost, že má tato tradiční akce takový úspěch,“ uzavřel hlavní organizátor prof. Josef Bryja (ÚBO AV ČR).

Předkonferenční workshop

Zejména pro studenty a začínající vědecké pracovníky proběhl na ÚBO AV ČR předkonferenční workshop na téma How to Publish Research in a Scientific Journal, který vedl prof. Carl Smith, šéfredaktor časopisu Journal of Vertebrate Biology, z katedry ekologie a zoologie obratlovců univerzity v polské Lodži. Účastníci workshopu měli možnost absolvovat večerní prohlídku brněnské zoo, která rovněž letos slaví 70. výročí založení. Exkurzi zahájila návštěva žirafince, kurátor chovu ptáků Petr Suvorov a kurátor chovů plazů, ryb a bezobratlých Petr Šrámek pak zájemce provedli exotáriem a pavilonem plazů.

Sladění rodinného a pracovního života

Poprvé byl během konference účastníkům k dispozici dětský koutek na podporu sladění rodinného a pracovního života. Využilo ho několik vědců a vědkyň, kteří ocenili, že zde mohli své děti zabavit.

Setkání se konalo před Mezinárodním dnem žen a dívek ve vědě, který připadá na 11. února. Tento den vyhlášený Valným shromážděním OSN v r. 2015, má připomenout zásadní úlohu žen a dívek ve vědě a podpořit jejich zapojení do výzkumu. Podle údajů Národního kontaktního centra (NKC) – gender a věda bylo v r. 2020 mezi lidmi pracujícími ve výzkumu a vývoji v České republice jen zhruba 27,6 % žen. Nízký byl i podíl žen ve vedoucích a rozhodovacích pozicích ve vědeckých a výzkumných institucích. Podle statistik u nás máme pouze 7 % rektorek vysokých škol a pouhých 15 % profesorek. Úřad vlády ve své Analýze stavu výzkumu, vývoje a inovací v ČR a jejich srovnání se zahraničím konstatoval, že v r. 2019 trvala genderová

nevyváženost ve všech sektorech výzkumu a že se naše země se zastoupením žen ve vědě pohybovala na posledních příčkách při srovnání s ostatními státy Evropské unie.

Ze statistik NKC – gender a věda dále vyplývá, že zatímco absolventek magisterského studia je více než mužů, 61 %, podíl doktorandek klesá na 45 % a vědkyň je již pouze zmíněných 28 %. Je to především proto, že kolem třicítiky ženy na několik let z akademického života mizí. Jejich kariéra se tak zastavuje či zpomaluje. Jelikož je vědecké prostředí poměrně specifické, zaměřené na výkon a kontinuální publikaci výsledků, není divu, že po návratu z několikaleté mateřské a rodičovské „dovolené“ obtížně dohánějí mužské protějšky.

3 Josef Bryja s Michalem Horsákem předávají ocenění Alžbětě Devánové z Ústavu botaniky a zoologie PšF MU za 1. místo v kategorii studentská přednáška.

4 Martin Reichard (vpravo) z ÚBO AV ČR předává cenu Jiřího Gaislera za významný přínos k výzkumu biologie obratlovců v kategorii senior researcher Lukáši Kratochvílovi z katedry ekologie PšF Univerzity Karlovy. Snímky R. Coufala

Organizátoři Zoologických dnů nepomněli tento den ani problémy žen ve vědě připomenout, a to formou informačních bannerů i v programu, kde uvedli statistiku účasti a zapojení žen na Zoologických

dnech za posledních 20 let. Z grafů (blíže na webové stránce Živy) bylo patrné, že žen se sice účastní méně, ale zapojují se velmi aktivně, především formou posterových prezentací. Z grafů ale zároveň vyplynulo, že plenární přednášky zůstávají z 91 % stále především doménou mužů.

Těšíme se tedy na opětovné setkání na Zoologických dnech v r. 2024, tentokrát v Ostravě, a věříme, že zde úspěšně vědkyně dostanou větší příležitost v plenárních přednáškách.

Sborník ze Zoologických dnů 2023 je ke stažení na <https://www.ivb.cz>.

Doplňující grafy najdete na webu Živy.

Jan Plesník

ZAUJALO NÁS

Invazní nepůvodní organismy ovlivňují také kriticky ohrožené druhy

Invazní nepůvodní druhy přispěly spolu s dalšími činiteli, jako je rozpad, ničení a ztráta přírodních a přírodě blízkých biotopů, nadměrné využívání zdrojů, znečišťování prostředí cizorodými látkami nebo nemocí, od r. 1500 k polovině všech případů vymření druhů, u nichž máme alespoň nějaké informace. Důvod, proč v nedávné době byly určité druhy vyhubeny nebo vyhynuly, známe asi ve čtvrtině případů: ve 20 % se jako jediná příčina uvádějí invazní nepůvodní organismy.

Manuel-Angel Dueñas ze Střediska pro zemědělství a biologické vědy (CABI International) v britském Wallingfordu se svými kolegy vyhodnotil, jak působí invazní organismy na celosvětově kriticky ohrožené druhy. V době analýzy zahrnoval uznávaný Červený seznam ohrožených druhů, který několikrát do roka vydává Mezinárodní unie ochrany přírody (IUCN), v této kategorii, značící nejvyšší stupeň ohrožení vymizením, celkem 4 635 druhů. Badatelé je rozdělili na pevninské a ostrovní a pečlivou rešerší zahrnující období 1900–2015 získali údaje o tom, jak právě invazní nepůvodní druhy ovlivňují početnost, rozmnožování a genofond jejich populací. Autoři

za tyto druhy nepovažovali plodiny, hospodářská zvířata a stromy poskytující průmyslově využívané dřevo. Působení invazních druhů zahrnovalo predaci, kompetici (konkurenci), mezidruhové křížení, šíření nemocí, činnost býložravců a změny biotopů.

Rozsáhlá rešerše dochází k závěru, že invazní druhy představují závažné nebezpečí pro 14 % kriticky ohrožených druhů suchozemských obratlovců, přičemž v případě ostrovů jde o dvojnásobnou hodnotu. Nejhuře jsou na tom ptáci, u nichž se staly nealým rizikem pro každý čtvrtý kriticky ohrožený druh. Na ostrovech jde o téměř polovinu (47 %) ptačích druhů, které v celosvětovém měřítku čelí vysoké pravděpodobnosti, že v budoucnu zcela vymizí. Přitom taxony, jež IUCN celkově klasifikuje jako kriticky ohrožené, nejvíce sužuje jen několik málo druhů savčích predátorů, jako jsou někteří hlodavci, kupř. potkani (*Rattus norvegicus*) nebo krysy (*R. rattus*), a zdivočelé kočky domácí (*Felis silvestris catus*), následované dvěma druhy asijských mangust, konkrétně mangustou malou (*Herpestes javanica*) a m. zlatou (*H. auropunctata*).

Pro obojživelníky však představuje největší hrozbu mezi zmíněnými vetřelci chytridiomycetní houba *Batrachochytrium dendrobatidis*, působící především u žab onemocnění kůže vedoucí ke ztrátám solí, poruchám vedení vzruchu a srdeční zástavě. Mezi sladkovodními rybami hodnocenými IUCN jako nejohroženější plní obdobnou roli lates nilský (*Lates niloticus*), známý též jako robalo či okoun nilský, který má v africkém Viktoriině jezeře již na svém domě vymizení několika stovek cichlid rodu *Haplochromis*. Z bezobratlých považují autoři za největší problém pro taxony na samé hranici vymření plže oleacínu růžovou (*Euglandina rosea*). Většina ohrožených druhů, na něž se rešerše vztahuje, se vyskytuje na ostrovech, především v Tichém oceánu a Karibském moři, a také v pevninské Severní a Střední Americe.

M.-A. Dueñas a jeho spolupracovníci ve svém příspěvku zdůrazňují, že regulace a nakládání s invazními nepůvodními druhy by měly být v péči o celosvětovou biodiverzitu považovány za nespornou prioritu, a to i v kontextu tehdy nového základního strategického dokumentu připravovaného Organizací spojených národů. Kchun-mingsko-montrealský globální rámec pro biodiverzitu přijatý v prosinci 2022 během 15. zasedání konference smluvních stran Úmluvy o biologické rozmanitosti skutečně zahrnuje ambiciózní cíl týkající se invazních nepůvodních druhů. [Global Ecology and Conservation 2021, 26: e01476]